De sociale minima: actie nodig

BEA CANTILLON
SARAH MARCHAL

De auteurs zijn respectievelijk directeur en navorser van het Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck (Universiteit Antwerpen) Aspirant van het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek - Vlaanderen.

Het sociale minimum voor alleenstaande ouders met meerdere kinderen ligt ver beneden de armoedenorm. Ook als zij voltijds werken voor een minimumloon is hun inkomen ontoereikend. Daarmee behoort België tot de gote groep landen binnen de EU waar de sociale minima voor zowel werkenden als niet-werkenden met kinderen beneden de fatsoensgrens ligt. Toch zijn er landen die het beter doen: in Ierland en in Denemarken zijn de minima wel adequaat terwijl landen als het Verenigd Koninkrijk, Tsjechië, Nederland, Duitsland en Finland er minstens in slagen om het inkomen van voltijds werkende minimumloners tot voorbij de armoedegrens te brengen. Hoe doen zij dat en wat kunnen wij van hen leren?

We willen de adequaatheid van netto-inkomens aan de hand van standaardsimulaties beoordelen. Dit zijn berekeningen van het netto-inkomen van een typegezin, rekening houdend met de uitkeringen waar dit typegezin recht op zou hebben, en de belastingen die het zou moeten betalen op basis van de heersende regelgeving. Het voordeel van het gebruiken van standaardsimulaties is dat de resulterende netto-inkomens uitsluitend de impact van beleid vatten. Bovendien vereenvoudigt het cross-nationale vergelijkingen, aangezien exact hetzelfde typegezin wordt gebruikt voor de berekeningen voor elk land. Daartegenover staat dat het typegezin niet in elk land even relevant is. In dit artikel focussen we op de situatie van een alleenstaande ouder met twee kinderen. De ouder is 35 jaar oud, de kinderen zijn 7 en 14 jaar. We achten de case van een alleenstaande ouder relevant omwille van de volgende redenen. Ten eerste, eenoudergezinnen zijn oververtegenwoordigd in de populatie van werkende armen. Bovendien komt kinderarmoede beduidend vaker voor in eenoudergezinnen (Vandenbroucke & Diris, 2014). Ten tweede, de case van een werkende alleenstaande ouder met twee kinderen vormt een duidelijke illustratie van de impact van beleid in een situatie waar het volledige arbeidsmarktpotentieel van een huishouden bereikt is.

Eenoudergezinnen zijn oververtegenwoordigd in de populatie van werkende armen. Bovendien komt kinderarmoede beduidend vaker voor in eenoudergezinnen.

BRUTOMINIMUMLOON VOLSTAAT NIET

Minimumlonen zijn ondertussen wijdverspreid. De meeste landen opgenomen in figuur 1 hebben een wettelijk minimumloon. De uitzonderingen zijn de Scandinavische landen en Italië.

Figuur 1. Brutominimumloon ten opzichte van de armoedelijn, alleenstaande ouder met 2 kinderen, 2012

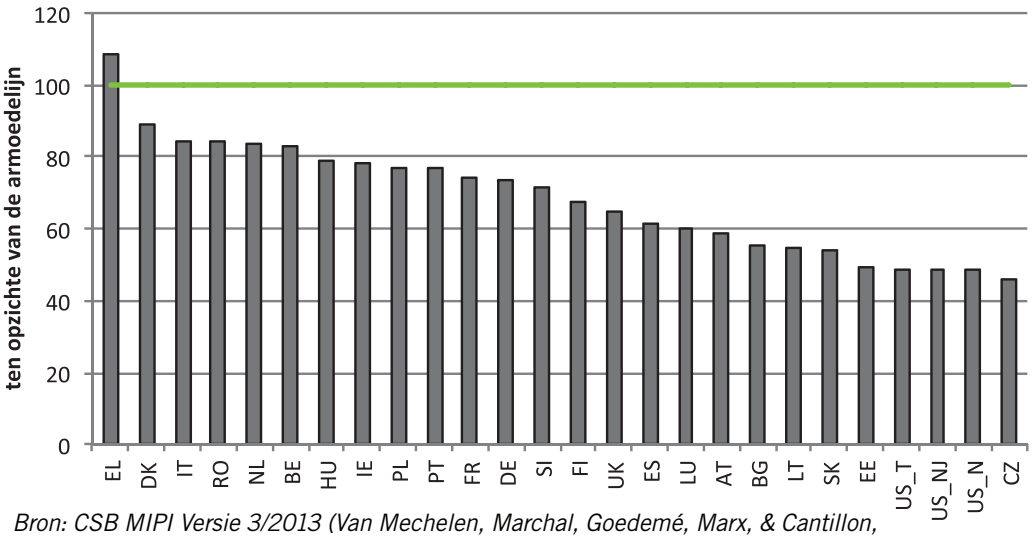

Bron: CSB MIPI Versie 3/2013 (Van Mechelen, Marchal, Goedemé, Marx, & Cantillon, 2011); armoedelijnen van Eurostat (2014)

Ook in Oostenrijk bestaat geen wettelijk minimumloon, maar het nationale akkoord tussen werkgevers en werknemers (voor het eerst overeengekomen in 2009) dekt een groot deel van de werkende bevolking (European Commission, 2011). Duitsland voert momenteel een brutominimumuurloon in van 8,5 euro[1].

Figuur 1 toont het brutominimumloon relatief ten opzichte van de armoedelijn. In België was deze armoedelijn in 2012 1.933,5 euro per maand voor een eenoudergezin met twee kinderen. Het brutominimumloon bedroeg in 2012 83% van deze armoedelijn. Dit is relatief hoog in internationaal perspectief. Het minimumloon is enkel hoger in Nederland, Roemenië, Denemarken, Italië en Griekenland (althans ten opzichte van de armoedelijn). Het is duidelijk dat brutominimumlonen nergens volstaan om eenoudergezinnen te beschermen tegen armoede. Anders gezegd, een alleenstaande ouder, die voltijds werkt, slaagt er niet in om met werken alleen het armoederisico te overwinnen. De enige uitzondering is Griekenland, waar minimumlonen in relatieve termen hoog zijn[2].

In België komt de alleenstaande ouder in aanmerking voor een verhoogde kinderbijslag. Tegelijk houden de werkbonus en het belastbare minimum de lasten die dit gezin moet afdragen redelijk beperkt.

ROL VAN INKOMENSSUBSIDIES

In realiteit zijn brutominimumlonen natuurlijk niet de enige relevante inkomenscomponent. In België komt de alleenstaande ouder in aanmerking voor een verhoogde kinderbijslag. Tegelijk houden de werkbonus en het belastbare mini-

Figuur 2. Netto-inkomenssteun voor een alleenstaande ouder met twee kinderen, voltijds werkend aan een minimumloon, 2012

Noot: Netto-inkomenssteun: netto-inkomen – brutominimumloon.

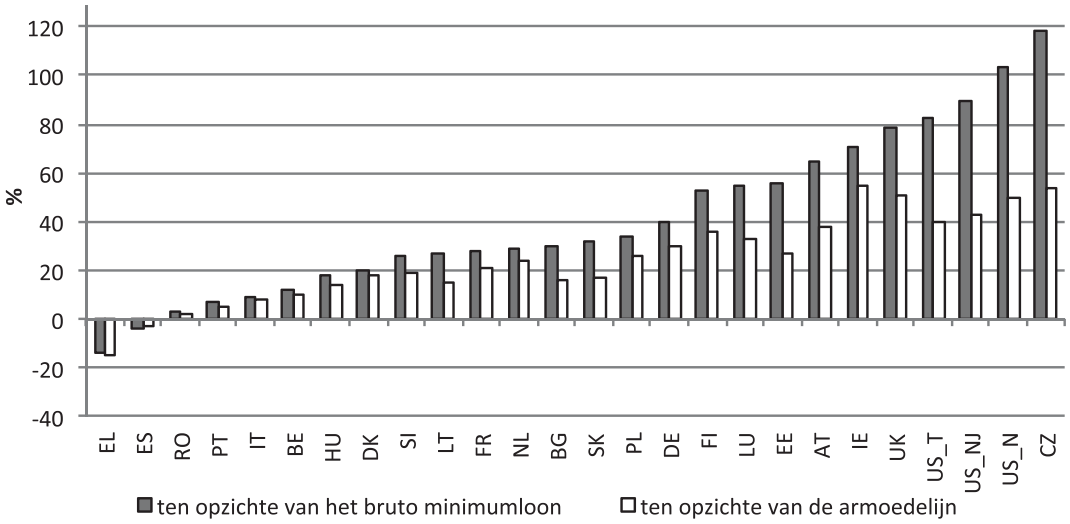

Bron: CSB MIPI Versie 3/2013 (Van Mechelen et al., 2011)

mum de lasten die dit gezin moet afdragen redelijk beperkt. Ook in de meeste andere landen blijkt een eenoudergezin met kinderen een netto-ontvanger van de sociale bescherming. Figuur 2 toont het totale verschil tussen netto- en bruto-inkomen als een percentage van het brutominimumloon en de armoedelijn.

Opnieuw vormt Griekenland – dit keer samen met Spanje – een uitzondering, in de zin dat beide landen dit gezinstype belasten, in plaats van bijkomende steun te verlenen. In Roemenië, Italië, Portugal en België is de bijkomende nettosteun beperkt tot minder dan 20% van het brutominimumloon.

Daartegenover staan de Engelstalige landen, waar eenoudergezinnen tewerkgesteld aan een minimumloon zeer grote inkomenssupplementen ontvangen. In het Verenigd Koninkrijk zorgen de *working tax credit* en de *child tax credit*, samen met een beperkte huursubsidie, voor een substantiële verhoging met 80% van het brutominimumloon[3]. In de Verenigde Staten wordt het brutoloon van dit eenoudergezin bijna verdubbeld, door een combinatie van de federale en statelijke earned income *tax credits* met bijpassingen vanuit de bijstand. In Ierland tenslotte hebben werkende gezinnen met kinderen recht op een *Family Income Supplement*, een uitkering voor werkende gezinnen met een laag inkomen. Ook in Tsjechië en Oostenrijk bestaan (zeer) substantiële steunmaatregelen voor werkende gezinnen met een laag inkomen.
Deze maatregelen brengen het netto-inkomen tot boven de armoedelijn in Ierland, het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Nederland,

In het Verenigd Koninkrijk zorgen de working tax credit en de child tax credit, samen met een beperkte huursubsidie, voor een substantiële verhoging met 80% van het brutominimumloon voor werkende eenoudergezinnen.

Figuur 3. Netto-inkomen van een alleenstaande ouder met twee kinderen, voltijds werkend aan een minimumloon, 2012

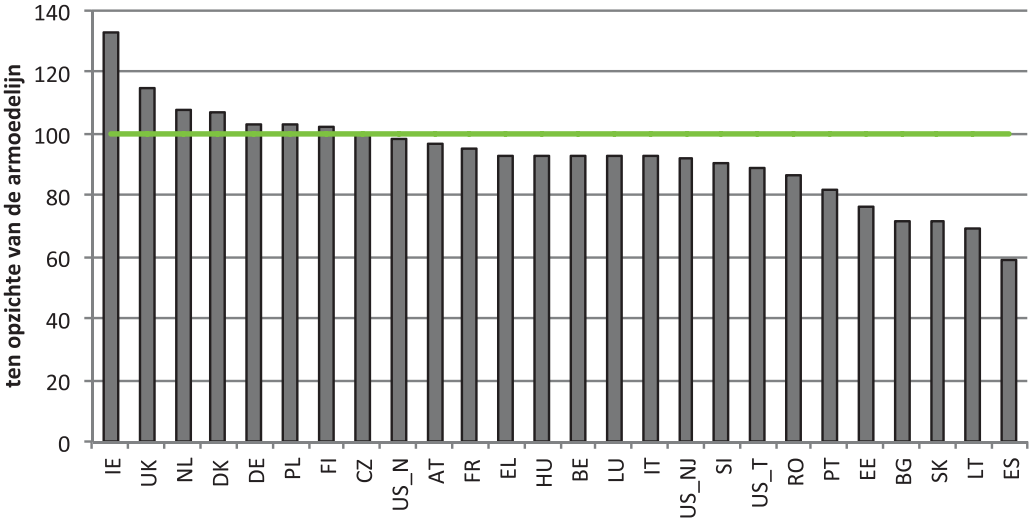

Bron: CSB MIPI Versie 3/2013 (Van Mechelen et al., 2011)

Figuur 4. Netto beschikbaar inkomen van een bijstandsgerechtigde alleenstaande ouder met twee kinderen, 2012

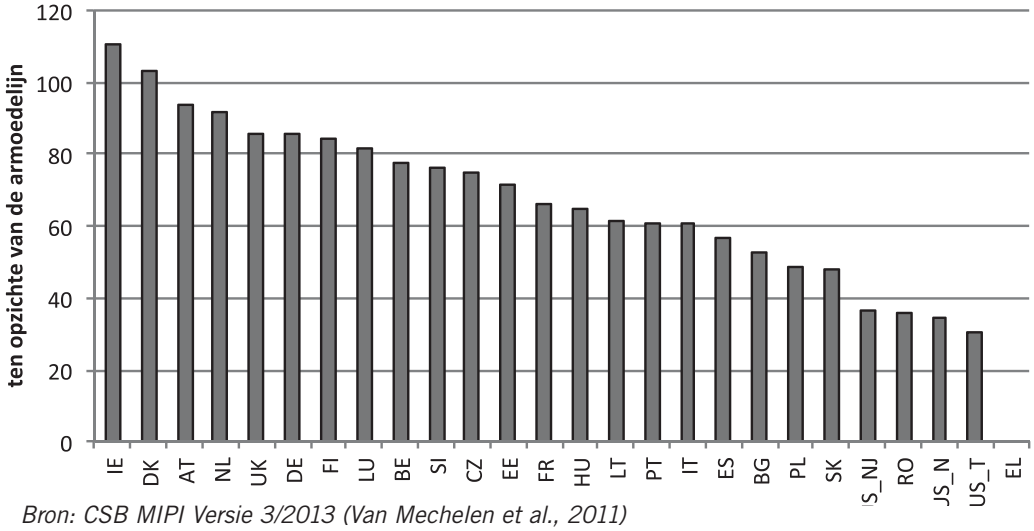

Bron: CSB MIPI Versie 3/2013 (Van Mechelen et al., 2011)

Figuur 5. Financiële incentief, alleenstaande ouder met 2 kinderen, 2012

*Noot: Financiële incentief = (netto-inkomen bij voltijds minimumloon/netto-inkomen als bijstandsgerechtigde)*100-100 of netto-inkomen bij voltijds minimumloon – netto-inkomen als bijstandsgerechtigde, uitgedrukt als percentage van de armoedelijn.*

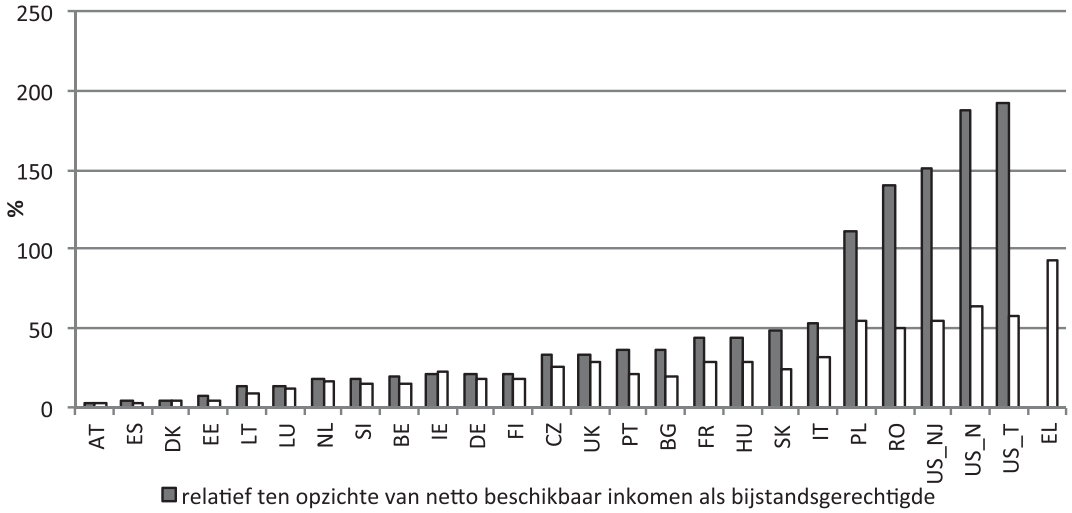

Bron: CSB MIPI Versie 3/2013 (Van Mechelen et al., 2011)

Duitsland, Finland, Tsjechië en Polen. Maar in België volstaan ze lang niet om bescherming tegen armoede te bieden.

BIJSTANDSUITKERINGEN BESCHERMEN NIET TEGEN ARMOEDE

In dit licht is het niet verrassend dat bijstandsuitkeringen uitermate inadequaat zijn. In België komt een eenoudergezin met twee kinderen dat moet rondkomen van een leefloon 23% tekort. We doen het daarmee relatief slecht in vergelijking met de andere West-Europese landen. Uitkeringen in onze *peers* liggen meestal boven 80% van de armoedelijn. Desalniettemin beschermt enkel in Denemarken en Ierland het bijstandsinkomen tegen het risico op armoede. Het dient daarbij opgemerkt dat het netto-inkomen dat we hier berekenen uitgaat van het volledig opnemen van alle uitkeringen waarvoor men in aanmerking komt.

De inkomensbescherming voor een alleenstaande ouder zonder werk en zonder recht op socialezekerheidsuitkeringen is bijzonder inadequaat in de Verenigde Staten en in Roemenië. In de Zuid-Europese landen Italië, Spanje en Griekenland bestaat geen nationaal bijstandsstelsel. In Italië en Spanje wordt dit (ten dele) opgevangen door lokale of regionale initiatieven[4].

FINANCIËLE WERKINCENTIEVEN VARIËREN STERK IN EU

Hoe zit het met de financiële stimulansen aan de onderkant van de inkomensverdeling? Onze analyse is hier noodgedwongen rudimentair. We kijken enkel naar de financiële incentief voor een alleenstaande bijstandsgerechtigde ouder om voltijds werk op te nemen, betaald aan het minimumloon. We berekenen deze incentief als de ratio van het netto-inkomen aan een voltijds minimumloon met het netto-inkomen als bij-

Figuur 6. Financiële incentief, alleenstaande ouder met 2 kinderen, 2012, subgroep van landen

*Noot: Financiële incentief = (netto-inkomen bij voltijds minimumloon/netto-inkomen als bijstandsgerechtigde)*100-100 of netto-inkomen bij voltijds minimumloon – netto-inkomen als bijstandsgerechtigde, uitgedrukt als percentage van de armoedelijn.*

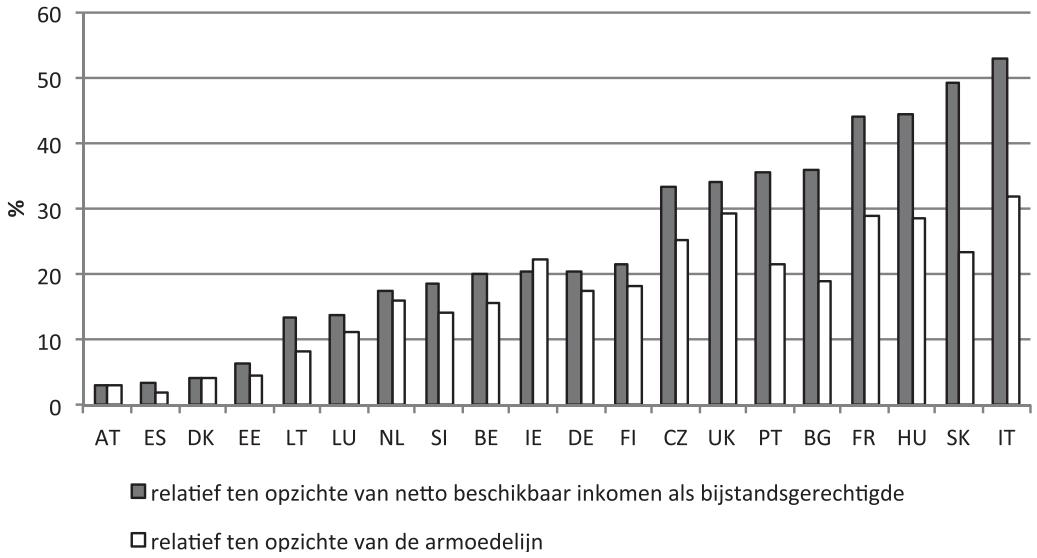

Bron: CSB MIPI Versie 3/2013 (Van Mechelen et al., 2011)